

„Azé a föld, aki megműveli” - Fejér megyei parasztvezetők tiltakozó levele 1946-ból ^[1]

„A földreform végrehajtására alakított szervek munkájának figyelése nemzetünk és fajtánk iránti kötelességünk. Fel kell emelni tiltakozó szavunkat a tapasztaltak [ellen], tiltakoznunk kell a törvény megsértésével való juttatások és ezáltal a jogos igénylők, bár csak egy tagjának is háttérbe szorítása miatt. Tiltakoznunk kell a földreform végrehajtására hivatott szervek további törvényellenes, a földműves nép érdekeivel ellentétben álló működése és átalakítása miatt. Tiltakoznunk kell a kitűzött cél elérésébe vetett hitünk megzavarása miatt.”

Bevezető

A nagybirtokrendszer – több évszázados probléma

A két világháború közötti Magyarország legnagyobb politikai adóssága a mezőgazdaság fejlődését sok szempontból akadályozó, egészségtelen, a nagybirtokrendszer túlsúlyán alapuló földtulajdonlási rendszer megreformálása volt.

A probléma gyökerei a 19. századba vezetnek vissza. Magyarországon a feudalizmusból a kapitalizmusba történő átmenet rendkívül ellentmondásosan valósult meg. A kiegyezést követő rohamos iparosodás nem tudta a mezőgazdaság teljes munkaerő-feleslegét foglalkoztatni, a vidéken maradt lakosság jelentős része számára így csak az agrárproletári lét, esetleg a kivándorlás lehetősége maradt. Részben mindezek eredményeként a magyar agrártársadalom felemelkedését jelentős mértékben gátolta a nagybirtokok nyomasztó túlsúlya. Magyarországon a mezőgazdasági termelés szempontjából művelés alá vonható terület mintegy fele néhány ezer ember kezében összpontosult. A világháború előtti utolsó, 1935-ben elvégzett általános statisztikai felmérés tanúsága szerint a nagybirtokok részesedése 48,8% volt az ország 16 millió holdat kitevő teljes földbirtokállományából.

A második világháború lezárásáig ez a földbirtokstruktúra nem változott érdemben. A magyar társadalom jelentős része, 56%-a élt a két háború között a mezőgazdaságból, tehát több mint egymillió, legfeljebb öt holdat kitevő parasztbirtok volt ebben az időszakban.[1] Ezen embertömegek sorsa, boldogulása a korabeli Magyarországon egyik legfontosabb, megoldásra váró problémája volt.[2]

A nagybirtok nyomasztó súlya a térség történelmi fejlődéséből egyenesen következően kisebb-nagyobb eltérésekkel, de Kelet-Európa valamennyi államára jellemző volt. Magyarország ebből a szempontból a német területekkel és Lengyelországgal mutatott rokonságot, mivel Csehszlovákiában és Romániában a mezőgazdasági birtokok kiterjedése 50 hektárnál nem lehetett nagyobb.[3]

Veres Péter 1947-ben, a március 15-i ünnepségen a Parlament előtt honvédelmi miniszterként, jobbszélen Erdei Ferenc
Forrás: fortepan.hu

A politikai pártoknak is viszonylag átgondolt elképzelései voltak az esetleges földreformról, de természetesen a jogszabályt érdemi parlamenti vitákat követően szerették volna megalkotni. Az, hogy ez nem így történt, elsősorban arra vezethető vissza, hogy 1945 márciusában a Dunántúlon még heves harcok dúltak, és a szabályszerűen, országos választás nyomán felálló országgyűlés összehívására ekkor még nem volt reális lehetőség. A földreform-rendelet végleges szövege jelentős mértékben a parasztpárti-kommunista elképzeléseket tükrözte. Erdei Ferenc[4] 25 évvel az események után kelt írásában ugyanakkor elismerte, hogy a Parasztpártban éles viták előzték meg a rendelet elfogadását. A párthoz közel álló falukutató írók, és itt elsősorban Veres Péter[5] és Darvas József[6] nevét kell

említenünk, egyértelműen egy radikális földreformot támogattak. Ez a nagygazda birtokok felosztását is jelentette volna, nem csupán az úri birtokokét. A kommunisták azonban taktikai szempontból nem akartak újabb frontot nyitni a gazdagabb paraszttal. A szociáldemokraták agrárpolitikusai (*Szedér Ferenc*, *Takáts Ferenc*) ugyanezeket az érveket szintén magukévá tették, és ők is elsősorban a megalapozottabb előkészítés és a juttatásban részesítendő gondosabb kiválasztás mellett érveltek.[7] A Kiszgazdapárt (FKGP) célja elsősorban az „egészséges kisbirtokok” létrehozása volt; kellő garanciákat szerettek volna a jogszabályba beépíteni annak érdekében, hogy elkerüljék az életképtelen törpebirtokok kialakulását. Ezenkívül kifogásaik voltak a javasolt igénybevételek túlságos kiterjesztése miatt is. A parasztbirtokok 200 kataszteri holdig történő meghagyását természetesen támogatták.[8] A szakirodalomban szokás a kiszgazda, tehát az úgymond jobboldali elképzelések megnevezésére a „polgárparaszti” elnevezést használni, amelynek lényege, hogy a változások legfőbb haszonélvezői a felszereléssel rendelkező, önálló gazdálkodásra állami beavatkozás nélkül is képes, birtokos parasztlakosok lettek volna. Ez egy gazdaságilag működőképesebb, konstruktívabb megoldás lett volna. A kiszgazdák végül a Szövetséges Ellenőrző Bizottság (SZEB)[9] elnökének sürgetésére mentek bele a földreformtörvénynek a szegényparaszti elképzelést tükröző elfogadásába. A SZEB elnöke a maga szempontjából teljesen logikusan úgy gondolkodott, hogy a földosztás híre feléleszti a még a németek oldalán harcoló magyar katonákban is a béke utáni vágyat. A kiszgazdák azt remélték, hogy a háború után, a szabályos keretek között megtartott választásokat követően a polgári pártok többségben lesznek abban a parlamentben, ahol a törvény végleges szövegét megtárgyalják. A körülmények sürgető szorítása miatt ez azonban másként történt.

A földreform-rendelet. Új szervek a földreform végrehajtására

A kormány 1945. március 17-én elfogadta a 600/1945. M. E. sz. rendeletet, amely így a törvényhozó testület megkerülésével született meg, bár azt az Ideiglenes Nemzetgyűlés öszi, 1945. szeptember 5-én megnyitott ülészaka utólag törvényerőre emelte.[10] A földreform végrehajtására külön szervezetet hozott létre a jogalkotó: az Országos Földbirtokrendező Tanácsot (OFT), a megyei földbirtokrendező tanácsokat, valamint a községi földigénylő bizottságokat.

A háborúból hazatérve tömegesen kerültek vissza állásaikba a Horthy-rendszerhez kötődő, inkább polgári-konzervatív felfogású hivatalnokok, s mivel a földreform-rendelettel felállított földbirtokrendező szervezetek kezdetől fogva uralták a baloldali pártok, a kétfajta mentalitás közötti különbség miatt folyamatos súrlódások voltak a végrehajtás valamennyi szintjén.

Az OFT tárgyalótanácsa(i)

A földreformmal kapcsolatos legfontosabb döntéseket az OFT tárgyalótanácsai hozták meg. A tárgyalótanácsi jegyzőkönyvek áttanulmányozásával tudjuk leginkább rekonstruálni azokat a belső vitákat, hatalmi harcokat, amelyek eredőjeként az oly sok ember sorsát meghatározó döntések véglegesé váltak. Az OFT elnöke Veres Péter népi író lett, aki 1945 és 1949 között a Nemzeti Parasztpárt elnöke volt, és elsősorban a polgárelenyes, szegényparaszti érdekeket képviselte. Komoly befolyással bírt a döntésekre az a *Donáth Ferenc*[11], aki az OFT elnökhelyettese, a Magyar Kommunista Párt Központi Vezetőségének tagja, továbbá a Földművelésügyi Minisztérium politikai államtitkára is volt. Az OFT tagjai közül ki kell még emelnünk *Kerék Mihályt*, aki az FKGP képviseletében vett részt a Tanács munkájában, és a mai fogalmaink szerinti polgáribb, jobboldalibb értékek irányába igyekezett a döntéseket befolyásolni. Kerék az OFT mellé szervezett, az adminisztratív feladatokat ellátó Országos Földhivatal elnöke is volt a földreform végrehajtása szempontjából meghatározó hónapokban. Mindebből világosan látszik, hogy a Tanács összetételében baloldali túlsúly volt. A földművelésügyi miniszter[12] a hatékonyság növelése érdekében elrendelhetette, hogy a tanács kebelében egy vagy több tárgyaló tanács alakuljon.[13]

A földbirtokok elkobzásának megítélése és a háborús szerzemények problémája

A földreform-rendelet szerint teljes egészében és nagyságra való tekintet nélkül el kellett kobozni a hazaárulók, a nyilas, a nemzetiszocialista és az egyéb fasiszta vezetők, a Volksbund-tagok, továbbá a háborús és népellenes bűnösök földbirtokait.

A Tanács az elkobzások esetében pontosította a jogszabályok személyi hatályát. Elvi határozatként kimondta, hogy ha az a személy, akivel szemben az elkobzási okok felmerültek, és a rendelet hatályba lépésének napján, tehát 1945. március 18-án életben volt, későbbi elhalálása a vagyona elkobzását nem befolyásolja, korábbi elhalálása esetén azonban a vagyonát nem lehet elkobozni.[14] Egy másik elvi határozat értelmében csak azért, mert az illető a Vitézi Rend[15] tagja, vagyonát elkobozni nem lehet, a vitézeket is egyénileg kell elbírálni.[16] A Tanács azt is kimondta, hogy a földigénylő bizottságokat a népbírói döntések nem kötik. Ennek hátteré a *Szabadság* napilap egyik közleménye volt, amelyben *Tóth János* nyilas képviselőnek 30 kat. hold ingatlanát a népbíróság elkobozta, de abból 10 kat. holdat a család megélhetése céljából visszahagyott. A Tanács szerint azonban a fib[17] ezt is igénybe veheti.[18]

Az elkobzási ügyek tárgyalása során is kidomborodott a tagok eltérő világszemlélete. Különösen jellemző a következő összetűzés, amely az ilyen ügyek intézése során követendő eljárásrenddel kapcsolatban robbant ki Donáth Ferenc és Kerék Mihály között.

Donáth Ferenc bejelentette, hogy az elkobzási eljárásra vonatkozóan a Tanácshoz indítvány érkezett, amely előírná a földigénylő bizottságoknak és a megyei tanácsoknak azt, hogy miként, milyen eljárás után foganatosítsák az elkobzást. Maga Donáth is elismerte, hogy az elkobzásokkal kapcsolatban panaszok vannak, szerinte azonban a körrendelet-tervezet újrafelvételt jelentene, és az eddig elkészült kiosztási terveket felborítaná. Azt javasolta, hogy amennyiben paraszttól koboznak el földet, és ezt megpanaszolják, a Tanács valamelyik tagja szálljon ki a helyszínre, és ott állapítsa meg, helyes volt-e a földigénylő bizottság vagy a megyei tanács döntése. *Vas Antal* tanácsstag is a körrendelet ellen foglalt állást, szerinte a földigénylő bizottságoknak tanúkihallgatásokat kellene végezniük. *Filó Sámuel* hozzászólásában kijelentette, szükségesegek bizonyos irányelvek, amelyek az elkobzások bizonyítási eljárását megkönnyítenék. „*Szabályt kell felállítani – mondta –, hogy mely esetekben kobozható el az ingatlan és mely esetekben nem.*” Kirívó esetként említette, hogy olyanoktól is elkobozták az ingatlanjukat, akik 15 évvel korábban kommunista meggyőződésükért börtönbüntetést szenvedtek. Donáth Ferenc erre kijelentette, „*hogy ki a népellenes és ki a hazaáruló, azt a község lakossága tudja a legjobban megállapítani (népítélet).*” Javasolta, hogy a tömeges elkobzások esetében a tanács háromtagú bizottságot küldjön ki az ilyen jellegű ügyek kivizsgálására. Kerék Mihály a helyzetet esetelve úgy vélte, „*az elkobzások eseteiben teljes zűrzavar uralkodik. Minden község más-más módszer szerint dolgozik. Hiányosan futnak be a jelentések. A körrendelet célja a bizonytalanság megszüntetése és annak megelőzése, hogy később a földbirtokreform befejezése után ne álljon elő olyan helyzet, hogy az állam nyakába a helytelen elkobzások miatt a kártérítési perek légióit akasztják.*” Különösen nagy problémának látta, hogy az elkobzást szenvedő kihallgatását mellőzték. „*A népítélet, különösen ha az néhány nem mindig érdektelen földigénylő bizottsági tag egyéni szándékát tükrözi csupán, nem minden esetben nyújt biztos alapot az igazság eldöntésére.*” Donáth Ferenc személyes tapasztalatai alapján azonban a tisztántúli és az északi vármegyékben azért nem lehet elvégezni a kihallgatásokat, mert az érintettek elmenekültek, és a mai napig nem tértek vissza. Kerék fontosnak tartotta ezzel kapcsolatban, hogy legyen mód akkor védekezni, ha visszatértek az érintettek, „*a távollét ugyanis egymagában nem lehet bizonyíték amellett, hogy az elmenekült fasiszta vagy nyilas érzélmé lett volna.*” A tagok között végül nem volt megegyezés, ezért szavazás következett. A kiszgazdapárti Filó Sámuel[19] Kerék mellett volt, de a többség Donáthot támogatta, tehát az addigi törvénytelen gyakorlatot.[20]

A tárgyalótanácsok jegyzőkönyveit tanulmányozva megállapíthatjuk, hogy a háború alatt elkövetett bűnökért az elkövetők gyermekeit nem marasztalták el, illetve az elkobzást ritkán mondták ki. Az OFT például feloldotta annak a nyilas pártagnak az elkobzási ügyét, aki egyrészt azzal védekezett, hogy nem járt pártgyűlésekre, másrészt pedig két kiskorú gyermeke volt. A 2 kat. h. 1400 négyszögöl terület elkobzását mind a helyi földigénylő bizottság, mind pedig a megyei földbirtokrendező tanács kimondta.[21]

Egy másik elkobzási esetben egy fajsúlyosabb szereplőnek, *Grundisch Guidónak*[22], a Volksbund ügyészének Úröm községben lévő ingatlanjai elkobzásáról döntött hasonló érzékenységgel a Tanács. A megyei tanács elkobozta az ingatlanát a lakás és a 600 négyszögöl kiterjedésű kert kivételével, amelyet lányának hagyott meg. A helyzetet bonyolította, hogy a helyi földigénylő bizottság már a lakást és a kertet is az igénylőnek juttatta, aki saját költségén „*javításokat eszközölt.*” [23] Grundisch lányát, *dr. Machán Tibornét* az OFT nem foztotta meg a vagyonától; döntését elsősorban azzal indokolta, hogy az asszony 1944. június – júliusban névmagyarosítási kérelmet nyújtott be, és ezt a belügyminisztérium is támogatta. „*Ezáltal vezetett nyilvánvalóan kiállott a magyarság mellett akkor, amikor a legsúlyosabb német és nyilas terror dühöngött az országban.*” [24] A döntés a legmesszebbmenőkig korrekt volt, hiszen a jóhiszemű, a földigénylő bizottság által nem jogerősen az ingatlanba beültetett birtokos munkájának árát Grundisch lányának meg kellett téríteni.[25]

A magasabb szintű vezetők esetében, ha saját maguk számára kértek mentesítést, a Tanács szinte mindig helyben hagyta az alacsonyabb szintű szervek elkobzást kimondó döntését. *Markos Olivér* Esztergom város határában lévő 4 kat. holdját a megyei tanács azzal az indokkal kobozta el, hogy a Sztójay- és a Lakatos-kormányok kereskedelemügyi minisztere volt. Védekezéséért Markos azt hozta fel, hogy csak a nyilasok fellépéséig volt kereskedelemügyi miniszter, és csak a Lakatos-kormányban vállalt miniszteri tárcát, a Sztójay-kormányban nem. Serelemként hozta fel azt is, hogy ingatlanját a megyei tanács egyik tagja, *Adorján János*

kapta meg. Ez utóbbi tény a megyei tanács elismerte, bár magyarázatul hozzáfűzte, hogy Adorján az elkobzási határozat kimondásában nem vett részt. Az OFT helybenhagyta az elkobzást, egyben felhívta a megyei tanácsot, tisztázza, miként fordulhatott elő az, hogy egyik tagja is juttatásban részesült.[26]

A háborús szerzemények esetében is elvi határozattal igyekezett a Tanács egységesíteni a végrehajtást. Kimondta, hogy aki 1939. szeptember 1-e után adásvétellel szerzett ingatlanon kívül korábban vásárolt vagy egyéb módon szerzett öt kat. holddal vagy ennél nagyobb, megváltás alá nem eső ingatlannal rendelkezik – ha a gazdálkodás nem élethivatása, illetve, ha ingatlanszerzése nem a létfenntartását szolgálja –, annak a háborús szerzeménynek tekintett ingatlanát teljes egészében igénybe kell venni.[27]

Háborús „nyerészkedés” lehetett egy olyan, ma már teljesen hétköznapi tett is, mint az értékpapírok vásárlása. Dr. Halmi Tódor győri közjegyző Lébényben, 1939. szeptember 1-e után vásárolt egy 152 kat. h. kiterjedésű ingatlant, amelyből a 100 kat. holdon felüli részt mentesítette a megyei tanács a megváltás alól, mivel igazolta, hogy ingatlanjait az értékpapírai eladásai árából vásárolta. A helyi földigénylő bizottság fellebbezésére azonban az OFT úgy döntött, hogy a részvények árfolyam-emelkedése háborús nyereség, ezért csak 10. kat. holdat hagyott meg, és azt is csupán azért, mert az idős, nyolcvan éves ember megélhetése különben nem lett volna biztosítva.[28]

Az egyházak esetében az OFT megengedőbb volt. A vésztői református egyház 1939. szeptember 1. után vásárolt 16 kat. h. kiterjedésű ingatlanával kapcsolatban, amelyet a megyei tanács háborús gazdagodás jogcímén igénybe vett, az OFT arra az álláspontra helyezkedett, hogy az egyház nem nyerészkedő szerv, „így részéről a háborús nyereség lehetősége fenn sem forog.”[29]

A „svábok” kérdése

A magyarországi németek esetében a Tanács álláspontja rendkívül elutasító volt. Az elnök igen negatívan nyilatkozott róluk, a jegyzőkönyvek tanúsága alapján például úgy vélekedett, hogy minden sváb fasiszta és volksbundista. Ugyanezen az 1945. áprilisi ülésen merült fel, hogy a sváboknak maguknak kelljen igazolniuk „két megbízható magyar emberrel”, hogy nem voltak volksbundisták és „nemzeti szempontból megbízhatók”.[30]

A svábok földjei fontossá váltak a földreformmal összefüggésben elvégzendő telepítésekkel kapcsolatban is. Kerék Mihály egyik, a Tanács előtt tett úti beszámolójában azt olvashatjuk, hogy a Dunántúlon voltak a volksbundisták földjei, ahová megbízható magyar családokat lehet telepíteni.[31] A földosztást nehezítette az is, hogy a német nemzetiségű községekben, mivel a törvény nem tett különbséget nemzetiségi hovatartozás szerint az igénylők között, a svábok is helyet kaphattak a földigénylő bizottságokban. Ezt azonban az Országos Földbirtokrendező Tanács saját hatáskörében igyekezett meggátolni. Ennek érdekében 1945. május 11-én a megyei földbirtokrendező tanácsok utasítást kaptak a svábok által lakott települések földigénylő bizottságainak felfüggesztésére. Az Országos Földbirtokrendező Tanács arra is figyelmeztetett, ügyelni kell arra, hogy ezekben a községekben minél több magyar család települjön le és foglalja el a Volksbund-tagok helyét.[32] Hasonló jelenségeket máshol is látunk. Sopron városában például a főispán azért állította le a földosztást, mert a városban a gazdálkodók csaknem 100%-ban sváb származásúak voltak. Ezt a döntést a Tanács tudomásul vette. Utasította egyúttal a Sopron vármegyei tanácsot, hogy a többi sváb településen is függessze fel a földigénylő bizottságot, illetve gondoskodjon azok magyar emberekkel történő újjáalakulásáról.[33]

Az egyházi birtokok problémája

Az egyházi földbirtokok esetében a pontos fogalmi meghatározás sem volt könnyű feladat. Az egyházak részéről több panasz érkezett az OFT-hez, hogy a földigénylő bizottságok a javadalmi ingatlanok kiszámításánál alapul veendő 100 kat. hold megállapításánál a temető és a templomkertek területét is figyelembe vették. A Tanács határozatában helytelennek ítélte ezt a gyakorlatot.[34]

Az egyházak összetett struktúrája miatt a tulajdonos személyének egyértelmű azonosítása is kérdéseket vetett fel. Grósz József kalocsai érsek ezzel kapcsolatban intézett levelet a kultuszminiszterhez, amelyet onnan az OFT-hez tettek át. Grósz úgy érvelt, hogy az érsekség vagyonát tulajdonképpen nem egyetlen személy, hanem több javadalmas vagyonának kell tekinteni, ezért javadalmasonként kell a 100 kat. holdat meghagyni. A jegyzőkönyv tanúsága szerint a kérdésben Donáth és az elnök nyilvánított csak véleményt, tehát a szegényparaszti-baloldali nézeteket képviselik. A tárgyalótanács végül nem fogadta el a kalocsai érsek érvelését, azt mondta ugyanis ki, hogy az ingatlanok visszahagyása tekintetében a telekkönyvi állapot az irányadó: az egyházat telekkönyvi tulajdonosként csupán 100 kat. hold mentesítése illette meg.[35] Hasonló indoklással utasították el a Bencés Rend kérelmét azzal kapcsolatban, hogy apátságokként 100–100 kat. holdat tarthasson meg.[36]

Hasonló problémát jelentett, amikor egy településen egy felekezetenek több plébániája is volt. Mezőberényben két evangélikus egyházközség működött: az ún. első kerületi német, illetve a második kerületi magyar és „tót”. Bár ezek az egyházközségek kétszáz év óta különálló jogi személynek számítottak, a helyi földigénylő bizottság ezt nem vette figyelembe, és csak 100 kat. holdat mentesített a megváltás alól. Az OFT úgy határozott, hogyha valóban különállóak, 100–100 kat. hold hagyható meg a két egyházközségnek. Ha már történetük volna kiosztások, szólt az OFT határozata, akkor elsősorban a II. kerületi magyar és tót hívekből álló evangélikus egyházközséget kell előnyben részesíteni a 100 hold mentesítésénél. Ez abban az esetben lehet a német nemzetiségű hívekből álló első kerületi egyházközség számára ingatlant visszahagyni, ha a svábok kitelepítése után még egyáltalán marad német evangélikus egyházközség a településen. Ebben az esetben az elkobzott sváb földekből kell majd kijelölni a 100 kat. holdat.[37]

Az egyházi vagyonok esetében a jogalkotó és az OFT érzéketlen volt arra, hogy az egyházi vagyonok igénybevitelével megszűnik azon anyagi bázis, amelyre támaszkodva az egyházak évszázadok óta végeztek – sok esetben kiemelten közhasznú – tevékenységet. Az egri érseki jogakadémia helyzetéről az I. számú tárgyalótanács 1945. június 9-i üléséről felvett jegyzőkönyvből értesülhetünk. Az intézmény évi kiadásai mintegy 244 ezer pengőt tettek ki ekkoriban, de ennek csupán 8%-át lehetett tandíjából fedezni. A kiadások zömét az érseki ingatlanok jövedelméből biztosították. Az OFT az ilyen és az ehhez hasonló esetekben mereven elutasított mindenfajta méltányosságot.[38]

A református egyháznak 2480 egyházközsége (1989 anyaegyházközség) összesen 143 ezer kataszteri hold földbirtokkal rendelkezett a földosztás idején. Egy egyházközségnek tehát átlagosan nem több mint 50 kataszteri hold birtoka volt, amiből 10–20 holdas terület szolgált a lelkész, a kántor és a tanító javadalmazását, de gyakran a dologi kiadásokat is ebből fedezték. Az ennél nagyobb birtokok jövedelmét a magasabb fokú iskolák kiadásaira fordította a református egyház. Az egyházközségek az elemi és községi iskolákat több mint 44%-ban a saját, általában bérbe adott földjeik hozamából tudták fenntartani.[39]

A baloldali többségű OFT az állásfoglalásaiban más esetben is szembement az egyházak érdekeivel. A kultuszminiszter[40] 1945 nyarán javaslatot akart terjeszteni a minisztertanács elé az egyházak, az alapítványok és a kulturális célvagyonok anyagi ellehetetlenülésének megakadályozása érdekében. Az előterjesztés lényege az volt, hogy addig, ameddig az egyházak, kulturális célvagyonok tulajdonát képező erdőbirtokok állami tulajdonba való átvétele nem zárul le végérvényesen, azok birtokállománya mentesüljön a felosztástól. Az OFT a hozzá véleményezésre átküldött és az átmenet nehézségeit csökkenti kívánó javaslatot nem támogatta.[41]

Végül meg kell említenünk az egyház számára felajánlott földterületek kérdését. A földreformrendelet 45. §-a leszögezte, hogy a végrehajtást az igénybe vett földbirtok kötöttsége nem akadályozhatja meg. A tárgyalótanácsi jegyzőkönyvek tanúsága szerint ezen előírás végrehajtása érdekes módon sok esetben az egyházi ingatlanok igénybevitelénél okozott problémát. Több esetben előfordult ugyanis, hogy buzdgó hívek az egyháznak földet ajándékoztak holtig tartó haszonnalvezetellel.[42] Hasonló logikát követett az OFT egy, a Magyar Ferences Rend tartomány Pílii községben található ingatlanával kapcsolatban eljárása során is. Az ingatlan öröklés útján került a rend tulajdonába, amelyre egy özvegyasszony számára élethosszig tartó haszonélvezet volt bejegyezve. A községi földigénylő bizottság – tekintettel arra, hogy a rendnek több mint 1000 holdja volt az ország más területén – igénybe vette az ingatlant. Az OFT határozatában rámutatott arra, hogy az ingatlant már kiosztották használatra, sőt a mérnöki munkák is lezárultak.[43]

Kisérlet a földreform során elkövetett jogsértések orvoslására

A földhiány miatt sok településen megtörtént, hogy olyan birtokot is felosztottak, amelyre a rendelet nem adott lehetőséget. Az OFT egyik első ülésén, 1945. április 20-án az elnök konstataulta, hogy sok helyen – esetenként a megyei tanácsok utasítására – a 100 holdon aluli birtokokat is felosztották. A tárgyalótanács ekkor még világosan kimondta, hogy ezt nem veszi tudomásul.[44] Nem sokkal később már csak Kerék Mihály érvelt a jogszabályok pontos betartása mellett. Ő a probléma okát a kiosztások során a helyszínen jelenlévő politikai megbízottak működésében látta, a nem megfelelő igénybevételekben az ő felelősségüket hangsúlyozta. Ennek következtében egyes birtokosok igen sok helyen a földjüket, sok esetben még lakásaikat is elvesztették – jelezte a probléma súlyát Kerék Mihály. Szerinte nem lehet ezeket az igénybevételeket azzal elintézni, hogy az új végrehajtási rendelet szerint majd készpénzzel kártalanítják őket, és „disztingválni kell az

igénybevétel szennvedettek között.[45] Donáth Ferenc a rendeletellenes igénybevételekkel szemben sokkal megengedőbb volt, és arra elegendő magyarázatnak tartotta az egyes településeken tapasztalható földhiányt.[46]

Tudásunk jelenlegi szintjén kijelenthetjük, hogy a Kerék Mihály által jelzett problémák ugyancsak reálisak voltak. **(Lásd az 1. számú dokumentumot!)**

A szovjet katonai teherautóval érkező és működésbe lépő kommunista párti megbízottak jelentős mértékben befolyásolták a helyi történéseket. A földosztás során a szóbeli fenyegetés rendszerint elegendő volt ahhoz, hogy a szovjet katonai parancsnokok által irányított helyi földosztás a kiszabott időben és módon megtörténhessen.[47] A parancsnokok több esetben arra is hivatkoztak a földelvételek során, hogy nincsenek magyar törvények, csak a Szovjetunió akarata számít.[48]

Az OFT tárgyalótanácsában lezajló hatalmi játszmák leképezték az ország felső vezetésében zajló folyamatokat. A világháború utáni első teljes választást 1945. november 4-én tartották, ahol a kisgazdák a szavazatok 57,03%-át kapták meg, és ezzel abszolút többségbe kerültek. Ezt követően – a párt megváltozott helyzetét felismerve – Nagy Ferenc[49] úgy nyilatkozott, hogy a Független Kisgazdapártnak „*kell a magyar kormányzást irányítani a parlamentarizmus törvényei szerint, mint a legnagyobb magyar pártnak.*”[50] A párt orvosolni akarta a földosztás során a gazdagabb parasztság sérelmére elkövetett szabálytalanságokat is.[51]

Ebben a némileg megváltozott politikai helyzetben a kisgazda földművelésügyi miniszter, Kovács Béla[52] megbízásából Kerék Mihály 1946 januárjára elkészített egy, a földreform által felvetett problémák rendezésére szolgáló tervezetet. Ebbe beleért a úri birtok bizonyos mértékű restaurációja is, továbbá lényeges eleme lett volna a földigénylő bizottságok anyagi és büntetőjogi felelősségre vonhatósága is, valamint a megváltási árak újbóli szabályozása. A tervezeten elvitathatatlanul érződött a már említett, polgárparaszti földbirtokreform-elképzelés, mivel az elsősorban az önálló termelésre alkalmas parasztok érdekeit szolgálta volna. Az Országos Földbirtokrendező Tanács 1946. január 18-i együttes ülésén azonban elutasította a tervezetet. Az 1946. évi IX. törvény szerint pedig minden, 1946. január 1-e előtt felosztott föld – az 50 holdas gazdaságok rovására történt juttatások kivételével – azoké maradt, akik azt a földreform során – jogszerűen vagy nem jogszerűen – megkapták. Ezt az árnyalatnyi módosítást sikerült már csak a jobboldalnak elérnie a kérdés megtárgyalására összehívott pártközi értekezleten.[53]

Dokumentum

1.

A Fejér vármegyei parasztvezetők levele a miniszterelnöknek, a földművelési miniszternek és az Országos Földbirtokrendező Tanácsnak

Székesfehérvár, 1946. augusztus 26.

– részlet –

Miniszterelnök Úr! Földművelésügyi Miniszter Úr! Országos Földbirtokrendező Tanács!

A nagybirtokrendszer megszüntetéséről és a földműves nép földhöz juttatásáról szóló 600/1945. M. E. sz. törvényerőre emelt rendelet célja a törvény betűi szerint az volt, „*hogy az Ideiglenes Nemzetgyűlés Szózatában és az Ideiglenes Nemzeti Kormány nyilatkozatában lefektetett elvek és megadott felhatalmazás alapján a nagybirtokrendszer megszüntetésével valóra váltsa a magyar földműves nép évszázados álmát és birtokába adja ősi jussát... a földet.*”

A szózat nyomán hitünk lett: a földesúri birtok parasztkézre adása megnyitja a politikai, társadalmi, gazdasági és szellemi felemelkedés útját az évszázadok óta elnyomott magyar parasztság előtt.

Hittük ezt, mert a törvényerőre emelt rendelet 35. §-ában lefektetett rendelkezések szerint félreérthetetlenül meg van határozva, hogy „*a kiosztásra kerülő földekből kisgazdaságok létesítésére földhöz juttatandók a gazdasági cselédek és mezőgazdasági munkások, birtokok kiegészítésére a törpebirtokosok és olyan nagycsaládú kisbirtokosok nős fiúgyermekei, akiknek várható földbirtoka örökösükkel együtt 5 kat. holdnál nem több.*”

Földhözjuttatásban – a törvény szelleme szerint – csak mezőgazdasággal, illetve mezőgazdasági termeléssel élethivatásszerűen foglalkozók részesülhetnek.

Földhözjuttatást – a törvény szelleme szerint – a parasztságból alakított szervek javasolhatnak.

Jelszó lett: azé a föld...aki megműveli.

Jelszó lett: sorsát a parasztság maga intézi.

A jelszót azonban megcsúfolták. A magyar földműves nép évszázados harcának eredményében illetéktelen, a mezőgazdasági termeléssel élethivatásszerűen nem foglalkozók is nagy számban részesülnek. A magyar földműves nép sorsának intézésében illetéktelenek is döntő módon részt vesznek.

A törvény végrehajtására sok esetben törvényellenesen alakított legalsóbb szervek törvénytörő, részrehajló és nem egy esetben önös érdeket szolgáló munkája következtében juttatásban részesültek igen nagy számban olyanok is, akik a gazdaságnak osztályosai sohasem voltak, és a gazdasági viszonyok romlása után ismét nem lesznek, mert a magyar parasztsághoz, a magyar rögözöz őket csak a ma érdeke köti.

Ismerjük a törvényt, a rendeleteket, a végrehajtási utasításokat és az Országos Földbirtokrendező Tanács elvi jelentőségű határozatainak minden szavát, amelyek a földműves nép ősi jussának, a magyar föld felosztásának nagy és nehéz munkáját irányítja és e munka törvényben előírt végrehajtása felett őrködik, de ismerjük e sorsdöntő munka kinövéseit is, amik a földet egyesek prédájává, a földműves nép ősi jussát pártpolitikai jutalom tárgyává tették. Ezzel a földreform igazságos, törvényszerű és megnyugtató végrehajtásába, a földműves nép társadalmi, gazdasági és szellemi felemelkedésének egyetlen és legfőbb zálogába vetett hitünket megingatták.

A földreform végrehajtására alakított szervek munkájának figyelése nemzetünk és fajtánk iránti kötelességünk. Fel kell emelni tiltakozó szavunkat a tapasztaltak [ellen], tiltakozunk kell a törvény megsértésével való juttatások és ezáltal a jogos igénylők, bár csak egy tagjának is háttérbe szorítása miatt.

Tiltakozunk kell a földreform végrehajtására hivatott szervek további törvényellenes, a földműves nép érdekeivel ellentétben álló működése és átalakítása miatt.

Tiltakozunk kell a kitűzött cél elérésébe vetett hitünk megzavarása miatt.

Reá kell mutatnunk, hogy a Községi Földigénylő Bizottságok legtöbb helyen törvényellenesen és nem a jogos földigénylőkből alakultak, törvényellenesen működnek, a nem jogos igénylő bizottsági tagok önmaguk kielégítése után jogtalan igénylőket is földhöz juttattak. Nemzetünk érdekében reá kell mutatnunk a Községi Földigénylő Bizottságok bűnös mulasztásaira, mert a felosztott birtokok gazdasági épületeinek és felszerelésének, a nemzeti vagyon igen tekintélyes részének oktalan, indokolatlan, de sokszor önös érdekből bekövetkezett elpusztulását a legtöbb esetben hanyagságuk és rosszakaratuk okozta.

Reá kell mutatnunk a Fejér megyei Földbirtokrendező Tanács pár héttel előbbi átalakítására, amikor a beküldött földműves tagokat – az Országos Földbirtokrendező Tanács megtévesztésével – orvos, iparos és ismeretlen foglalkozású tagokkal váltották fel.

Reá kell mutatnunk az Országos Földbirtokrendező Tanács törvénytörő határozatára, mert az alsóbb szervek teljes mellőzésével más megyebeli birtokost helyezett olyan csereterületbe, amit a Fejér vármegyei Földbirtokrendező Tanács a Községi Földigénylő Bizottság javaslata alapján hetekkel előbb a törvényes eljárás betartásával határozatlanul megyebeli kiskorúaknak juttatott.

Fejér vármegye igen sok községe Földigénylési Bizottságának munkájában az igényjogosultság megállapításánál érvényesült a pártpolitika, a részrehajlás, és földhöz jutottak sokan olyanok is, akiknek jogtalan juttatása a jogos igénylők kielégítését háttérbe szorította, és sok esetben lehetetlenné tette.

Fejér vármegye Földbirtokrendező Tanácsába beerőszakoskodott a pártpolitika, mert a leváltott földműves tagok helyébe beküldött nem földműves tagok politikai kiküldöttek, akik a földműves társadalom érdekét képviselni sem foglalkozásuk, sem pedig utasítással ellátott megbízatásuk miatt nem fogják. Ebben a tanácsban elnöki minőségben helyet foglal olyan tanácsstag, aki az Országos Földbirtokrendező Tanácsnál elfekvő személyi lapja foglalkozás rovatába megtevesztésül magát „földművesnek vallotta”, bár mezőgazdasági termeléssel sohasem foglalkozott, és az igénylések, valamint juttatások felett határoz, a Tanács munkáját elnöki minőségben irányítja az a tanácsstag, aki nincs tudatában, de legalábbis figyelmen kívül hagyta, hogy a valótlan adatok bevállalása a magyar büntetőtörvények és jelen esetben az 5600/1945. M. E. számú, törvényerőre emelt rendelet 54. §-ának a) pontja szerint is elzárással büntetendő cselekménynek minősül.

Csak egy-két esetet emelünk ki, de Fejér vármegye földműves társadalmát a kiemelt egy-két eset miatt is fokozódó aggodalommal figyeli a földreform végrehajtása során megvesztette tapasztalható törvénysértéseket, és felfigyel a törvénysértő juttatások miatt immár a gyilkosságig fejlődő eseményekre, és tiltakozó szavát emeli a törvénytelenések további elnézése és szentesítése, majd folytatása [ellen], a parasztság életbevágó érdekeinek durva kijátszásai miatt.

Fejér vármegye földműves társadalmát nem nézheti tovább tétlenül, hogy évszázados harcának jogosan csak őket illető eredményében illetéktelenek törvénysértés útján az ő hátrányára, az ő megrövidítésére részesüljenek, és nem tűrheti tovább tétlenül, hogy sorsának intézésében mellőzve legyenek.

Fejér vármegye földműves társadalmát nem tűrheti tovább, hogy a földreformtörvény szellemét meghamisítva, politikai koncként kezeljék, és ezért a Független Kisgazda, Földmunkás és Polgári Párt, a Nemzeti Parasztpárt, a Parasztszövetség és a Földmunkás Szakszervezetben tömörült vármegyei parasztság egy emberként, egy akarral kéri, hogy kifejtett minden munkája [!] és oszlássák fel késedelem nélkül a törvényellenesen alakult bizottságokat, s a törvényszerűen megalakult bizottságok tegyenek javaslatot a jogtalanul juttatott földek elvételére és a törvényszerű juttatásokra.

[...]

2./ Állapíttassék meg az erre a célra alakított repülő bizottságok útján, hogy a Községi Földigénylő Bizottságokat terheli-e és milyen mértékben terheli mulasztás a felosztott birtokokon lévő gazdasági épületek és felszerelés elpusztulásában?

3./ Vizsgáltassék felül a Megyei Földbirtokrendező Tanácsok összetétele, és késedelem nélkül alakítsák át a földműves társadalom érdekeinek és a törvénynek megfelelően, ha bárhol is a Fejér megyei Tanács puccsszerű átalakításához hasonló jelenségek lennének megállapíthatók.

[...]

6./ Tegyenek feljelentést a Megyei Tanácsok a repülő bizottságok jelentése nyomán azok ellen, és vonják felelősségre azokat, akiket a nemzeti vagyon jelentős részét képező épületek és felszerelés elpusztítása miatt felelősség terhel.

Fejér vármegye földműves társadalmát segítségét ajánlja fel ehhez a munkához.

Székesfehérvár, 1946. évi augusztus hó 26. napján.

Kovács István, a Független Kisgazda, Földmunkás és Polgári Párt megyei elnöke

Gazdag István, Nemzeti Parasztpárt (székesfehérvári) elnöke

M. Harmath János, a Független Kisgazda, Földmunkás és Polgári Párt városi elnöke

Szapka Mihály, a Földmunkás Szakszervezet (székesfehérvári) elnöke

Szilasi József, a Parasztszövetség városi elnöke

Az irat jelzete: MNL OL XIX-K-11-a – Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Az államigazgatás felsőbb szervei, Mezőgazdaság- és élelmiszerügy, Országos Földhivatal, Általános iratok – Eredeti, gépelt.

[1] SCHERER PÉTER PÁL: *A nagybirtok*. Bp., 1939, 134–135.

[2] A falukutató korszakban sokan foglalkoztak a földreform szükségességével, a végrehajtás esetleges lehetőségeivel. A legismertebbek Kerék Mihály és Matolcsy Máttyás két világháború között született elemzése. Ezek a földreformtervek minden részletkérdéssel foglalkoztak, vizsgálták többek között azt, mekkora lenne egy esetleges juttatást követően az életképes birtoknagyság, hogyan lehetne az addig önálló termeléshez nem szokott, földtelen parasztságot az önállóságra nevelni, miként lehetne a magasabb jövedelmezőség érdekében a mezőgazdasági termelést beteljesebbé tenni.

[3] DONÁTH FERENC: *Reform és forradalom. A magyar mezőgazdaság strukturális átalakulása, 1945–1975*. Bp., 1977, 31.

[4] Erdei Ferenc (1910–1971): szociológus, népi író, a Márciusi Front egyik meghatározó személyisége. 1945-től a Nemzeti Parasztpárt képviselője, együttműködött a kommunistákkal, szerepet vállalt az ötvenes évek rákosista törvénytelenéseiben. 1949 és 1953 között földművelésügyi miniszter, de volt belügyminiszter és igazságügyi miniszter is. 1956-ban a forradalom alatt – a Nagy Imréhez fűződő személyes kapcsolatának köszönhetően – politikai múltja ellenére is miniszterelnök-helyettes lehetett. 1956 után újra a szövetkezetesítést szorgalmazta. Jelentős irodalmi munkássága van.

[5] Veres Péter (1897–1970): népi író, politikus. 1945–1949 között a Nemzeti Parasztpárt elnöke, 1947–1948 között honvédelmi miniszter, a koalíciós idők (1945–1948) politikai életének egyik legnépszerűbb politikus. Az Országos Földbirtokrendező Tanács elnökeként irányító szerepet játszott a földreform végrehajtásában.

[6] Darvas József (1912–1973): népi író, publicista, politikus. 1943-ban a népi baloldal álláspontját képviselte a balatonszárszói konferencián. 1945-től haláláig országgyűlési képviselő, 1945–1956 között a Nemzeti Parasztpárt alelnöke. Ebben az időszakban több minisztérium élén állt (építésügyi, vallás- és közoktatásügyi, közoktatásügyi, népművelési miniszter). Bár magát nyilvánosan is ateistának vallotta, 1950-ben a Bányai Evangélikus Egyházkerület nemlelkészi elnökévé, egyházkerületi felügyelőjévé nevezték ki. 1951–1953-ban, majd 1959-től az újjászervezett Magyar Írószövetség elnöke.

[7] ERDEI FERENC: A földreform történelmi jelentősége. Az országos Földreform-émlékünnepség. Békéscsaba, 1970. márc. 15–16. In: *Mezőgazdaságtörténeti tanulmányok*. 5. Szerk.: Lázár Vilmos. Bp., 1972, 13–15.

[8] Uo. 13.

[9] A Szövetséges Ellenőrző Bizottságok (SZEB) a második világháború után a szövetségesek által a fegyverszünet betartására és a kormányok működésének ellenőrzésére megalakított testületek volt. A Vörös Hadsereg által megszállt területeken a SZEB-eket gyakorlatilag a szovjetek irányították, az ő befolyásuk érvényesült.

[10] Az Ideiglenes Nemzetgyűlés létszáma és részben politikai összetétele az 1945. szeptemberi ülészkra megváltozott. Létszáma a budapesti és a dunántúli képviselők 1945. áprilisi és júniusi megválasztása és behívása után 498 főre emelkedett. A baloldali pártok és a szakszervezetek együttesen megőrizték abszolút többségüket, de nem a régi arányban.

[11] Donáth Ferenc (1913–1986): politikus, agrártörténész. 1944-ben közreműködött a kommunista párt újjászervezésében. A második világháború után az Országos Földbirtokrendező Tanács elnökhelyettese, az MKP Központi Vezetőségének tagja, a Földművelésügyi Minisztérium politikai államtitkára, az MKP Központi Vezetősége falusi osztályának vezetője, majd a Főtitkársági Iroda vezetője. Az ötvenes évek elején 15 évi börtönre ítélték, 1954-ben rehabilitálták. A Nagy Imre-per másodrendű vádlottjaként 1958-ban a népi demokratikus államrend megdöntésére irányuló szervezkedés kezdeményezése és vezetése vádjával 12 évi börtönbüntetésre ítélték. 1989. július 6-án a Legfelsőbb Bíróság Elnökségi Tanácsa az ítéletét hatályon kívül helyezte, és bűncselekmény hiányában felmentette.

[12] A földosztás idején Nagy Imre volt a földművelésügyi miniszter.

[13] Tekintettel arra, hogy a Tanács leterheltsége, főleg kezdetben, óriási volt, az 1945. december 11-i ülésen felmerült, hogy mivel az ügyfelektől és maguktól a helyi földigénylő bizottságoktól rengeteg jogorvoslati kérelem, határozati javaslat érkezik, csökkentés az OFT feladatkörét. Az egyik tag azt javasolta, hogy a földigénylő bizottságok megtámadott határozatait, ha azokban a megyei tanács már másodfokon határozott, ne kerüljenek a Tanácshoz, tehát az OFT csak azokat az ügyeket tárgyalja, ahol a megyei tanács elsőfokú határozatot hozott. Az OFT azonban úgy határozott „*minthogy a megyei t. által elkövetett hibákat korrigálni kívánja*”, hogy minden ügyben végső fokon maga fog dönteni. A megyei tanácsok iránti bizalmatlanság azonban ezért még hosszú hónapokig óriási munkaterhet rótt a tárgyalótanácsok tagjaira. Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (továbbiakban: MNL OL), Néphatalmi és különleges feladatokra alakult bizottságok (továbbiakban: XVII), Országos Földbirtokrendező Tanács (továbbiakban: XVII-1), Tárgyalótanács jegyzőkönyvei (továbbiakban: XVII-1-a) 1945. dec. 11.

[14] 28. sz. E. H. 1946. okt. 04. Az elvi határozatokat közli NEMES NAGY JÓZSEF: A földreform végrehajtása során igénybevett és kiosztott ingatlanok telekkönyvezése és a vonatkozó jogszabályok gyűjteménye (iratmintákkal). Budapest, 1947.

[15] A vízei rendet Horthy Miklós kormányzó alapította 1920-ban. Elsősorban olyan személyeket avattak a rend tagjaivá, akik harcokban, vagy esetleg egyéb módon tűntek ki. Magyarországi története és működése elsősorban a Horthy-korszakban jelentős. A második világháborút követően sem szűnt meg teljesen, külföldön a rend tagjai továbbra is együttműködtek, a rendszerváltás után pedig újra alakulhattak a rend eszmeiségét követő szervezetek.

[16] 1. sz. E. H. 1945. ápr. 9.

[17] Földigénylő bizottság.

[18] MNL OL XVII-1-a. 1945. július 5.

[19] Filó Sámuel (1887–1970): kiszagdapárti politikus, az Országos Földbirtokrendező Tanács alelnöke. Négy elemet végzett. Néhány hold földjén gazdálkodott 1945-ig. A Független Kiszagdapárt alapító tagja.

[20] MNL OL XVII-1-a. 1945. június 9.

[21] MNL OL XVII-1-a. 1945. október 30.

[22] Guido Gündisch (1884–1952): erdélyi szász politikus és ügyvéd, a magyar képviselőház tagja. 1902-től 1907-ig jogi és államelméleti (politológiai) tanulmányokat folytatott a bécsi, budapesti, berlini és kolozsvári egyetemeken, majd 1917-től 1945-ig Budapesten folytatott ügyvédi praxist. A háború vége felé először Drezdába, majd Ausztriába menekült. 1946-ban Ulmba költözött. Ahhoz, hogy ismét ügyvédként dolgozhasson Németországban, 1947-ben Stuttgartban állami jogvizsgát kellett tennie. Ezután ügyvédként dolgozott Ulmban.

[23] MNL OL XVII-1-a. 1945. november 16.

[24] MNL OL XVII-1-a. 1945. november 16.

[25] MNL OL XVII-1-a. 1945. november 16.

[26] MNL OL XVII-1-a. 1945. november 27.

[27] 22. sz. E. H. 1945. jún. 28.

[28] MNL OL XVII-1-a. 1945. december 29.

[29] MNL OL XVII-1-a. 1945. szeptember 29.

[30] MNL OL XVII-1-a. 1945. április 20.

[31] MNL OL XVII-1-a. 1945. április 20.

[32] 1231/1945. számú határozat. MOL J. Gy. Belügyminisztériumi Népgondozó Hivatal ir. 628/1945. Közli TÓTH ÁGNES: *Telepítések Magyarországon 1945–1948 között*. Kecskemét, 1993, 54.

[33] MNL OL XVII-1-a. 1945. május 5.

[34] MNL OL XVII-1-a. 1945. július 14.

[35] MNL OL XVII-1-a. 1945. május 5.

[36] MNL OL XVII-1-a. 1945. május 5.

[37] MNL OL XVII-1-a. 1945. szeptember 18.

[38] MNL OL XVII-1-a. 1945. június 9. Közli Ö. Kovács JÓZSEF: Földindulás. In: Csikós Gábor – Kiss Réka – Ö. Kovács József (szerk.): *Váltóállítás: diktatúrák a vidéki Magyarországon 1945-ben*. Budapest, 2017, 44.

[39] TIBORI JÁNOS: A Tiszántúli Református Egyházkerület története 1944–1957. A Debreceni Református Teológiai Akadémia Egyháztörténeti Tanulmányi Füzetei, 34. Debrecen, 1995, 126–127.; Ö. Kovács: i. m. 44.

[40] A kultuszminiszter 1945 nyarán gróf Teleki Géza volt.

[41] MNL OL XVII-1-a. 1945. augusztus 16.

[42] Lásd MNL OL XVII-1-a. 1945. augusztus 7.

[43] MNL OL XVII-1-a. 1945. december 13.

[44] MNL OL XVII-1-a. 1945. április 20.

[45] MNL OL XVII-1-a. 1. doboz, 1945. május 14. 1–2.

[46] MNL OL XVII-1-a. 1945. május 14.

[47] „Szükséges tehát a gyorsaság, hogy kirántsuk a talajt a földbirtokos osztály alól.” (Elhangzott az MKP jászberényi szervezetének helyiségében megtartott járási titkári ülésen 1945. április 4-én.) Idézi CSÖNGE ATTILA: A Magyar Kommunista Párt Jász-Nagykun-Szolnok vármegyében 1944–1946. *Zouunok* 20. A Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Levéltár Évkönyve. Szerk. Zádorné Zsoldos Mária. Szolnok, 2005, 180. Vö. Ö. Kovács: i. m. 39.

[48] „Jelentem, hogy a járási orosz katonai parancsnokság rendelkezésére községünkben a földosztást végrehajtottuk a magyar rendeletek figyelmen kívül hagyásával.” Andornaktálya község jegyzőjének jelentése a Mezőkövesdi járási főjegyzőnek a szovjet parancsnokság utasítása szerinti földosztásról. Andornaktálya, 1945. július 23. A jelentés a következőképpen folytatódik: „a parancsnokságtól ugyanis f. Hó 18-án megkaptuk az utasítást, hogy deportálás terhe alatt 3 nap alatt mérjük ki a kiosztandó területet a nincstelen lakosság között, de úgy, hogy mindenki kapjon földet. Ennek alapján a rendelkezésre álló 546 hold szántót, 71 hold rétet, 19 hold szőlőt a 70 hold házhely levonása után 424 személy között szétosztottuk. Az orosz parancsnokság nem hagyta meg Mocsári Lajosnak, sem a Megyei Földbirtokrendező Tanács által megítélt 100 hold földet és felosztotta az egyházi javadalmi földeknek a 10 holdon felüli részét is. Ezzel a munkálattal annyira el voltam foglalva, hogy f. Hó 18-tól csak a mai napon vagyok benn a hivatalban, mivel az egy és másfél holdas parcellákban kiosztandó földterületek kimérésével nagyjából csak most lettünk készen.” (MNL OL XIX-K-11-a. Általános iratok. 1. doboz, 108/1945. Andornaktálya község jegyzőjének jelentése a Mezőkövesdi járási főjegyzőnek az orosz parancsnokság utasítása szerinti földosztásról.) A Dunántúlon is dokumentálható az előbbihez hasonló eljárás mód. „A Magyarországi Szovjet Javak Somogyzombi számtartósága 131/1946. sz. alatt közölte a Tanáccsal, hogy az Inkei földigénylőknek nem a magyar állam, hanem a Szovjetunió ad földet.” (KANYAR JÓZSEF: *Elsikkasztott földreform, megvalósult földreform Somogyban, 1920, 1945.* Bp., 1964, 149. Vö. Ö. Kovács: i. m. 39.)

[49] Nagy Ferenc (1903–1979): miniszterelnök, a Független Kisgazda-, Földmunkás- és Polgári Párt elnöke. A köztársasági elnökké választott Tildy Zoltán helyett nevezték ki Magyarország miniszterelnökévé, amely tisztségéről 1947. június 1-jén kényszerült lemondani. A 16 hónapig regnáló kormánya vezette be a háború utáni hiperinfláció letörésére a pengő helyett a máig használatos forintot. A háború utáni Magyarország polgári demokratikus konszolidációjára törekedett. 1947. június 1-jén Svájcban, ahol szabadságát töltötte, lemondásra kényszerítették.

[50] *Kis Újság*, 1946. január 1. In: VIDA István: *A Független Kisgazdapárt politikája 1944–1997.* Bp., 1976, 127.

[51] SALAMON KONRÁD: Baloldali blokk-népi megosztottság. *Új Forrás*, 1997. 1. sz. 61.

[52] Kovács Béla (1908–1959): kisgazdapárti politikus. A kommunistákkal szembeni kiállása miatt a szovjet hatóságok 1947-ben letartóztatták és a Szovjetunióba szállították, majd évekig ismeretlen helyen tartották fogva.

[53] 1946. március 26. Előterjesztés a minisztertanács ülésére a pártközi értekezleten elfogadott módosító javaslatokról. (*Pártközi értekezletek 1944–1948.* Szerk.: Horváth Julianna – Szabó Éva – Szücs László – Zalai Katalin. Bp., 2003, 218.)

Címkék:

[paraszság](#) ^[2]

[földbirtok](#) ^[3]

[1945-ös földreform](#) ^[4]

Kiadás: 19. évfolyam (2019) 5. szám

Forrás webcím: <https://www.archivnet.hu/aze-a-fold-aki-megmuveli-fejer-megyei-paraszvezetok-tiltakozo-levele-1946-bol>

Hivatkozások

[1] <https://www.archivnet.hu/aze-a-fold-aki-megmuveli-fejer-megyei-paraszvezetok-tiltakozo-levele-1946-bol>

[2] <https://www.archivnet.hu/cimkek/paraszsag>

[3] <https://www.archivnet.hu/cimkek/foldbirtok>

[4] <https://www.archivnet.hu/cimkek/1945-os-foldreform>